

УДК 378.016:781

[https://doi.org/10.31652/3041-1017-2024\(3\)-13](https://doi.org/10.31652/3041-1017-2024(3)-13)

ТЕМБРОВО-ОРКЕСТРОВЕ ІНТОНУВАННЯ ЯК КАТЕГОРІЯ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Ярослав Новосадов

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

Надійшла до редакції / Received: 24.03.2024 Схвалено до друку / Accepted: 30.04.2024

Анотація

Однією з найбільш важливих характеристик музичного звуку, що визначає індивідуальність виконавського стилю та звучання інструменту є тембр. У статті розкрито питання темброво-оркестрового інтонування, як одного з ключових засобів формування художнього мислення у здобувачів вищої освіти. Визначено, що темброво-оркестрове інтонування є комплексним поняттям, що взаємодіє між різними музичними елементами й вимагає від виконавців не лише технічної досконалості, а й власного бачення музичного твору. Зазначено, що одним із ключових аспектів темброво-оркестрового інтонування є його роль у формуванні слухових уявлень. Здобувачі вищої освіти розвивають здатність до аналітичного сприйняття музичних тембрів, інтонацій, їх поєднань. Завдяки цьому вони навчаються інтонувати власне звучання в загальну оркестрову палітру, що в свою чергу є одним з ключових досягнень у художній виразності.

У статті розглянуто дослідження в галузі педагогіки та музикознавства, проаналізовано роботи науковців, які вивчали проблему формування навичок темброво-оркестрового інтонування.

Окремо розглянуто методи формування навичок темброво-оркестрового інтонування здобувачів освіти мистецьких факультетів педагогічних університетів.

У статті запропоновано різноманітні форми роботи для формування навичок темброво-оркестрового інтонування серед яких: основні, такі як, аналіз нотного матеріалу, різноманітні форми роботи з оркестром, запропоновані новітні інформаційно-комунікативні технології.

Наголошено на тому, що навички темброво-оркестрового інтонування допомагають досягати збалансованого та гармонічного звучання оркестру, де кожен інструмент є невід'ємною частиною загального оркестрового полотна. У статті зауважено, що темброво-оркестрове інтонування є не лише технічним, а насамперед творчим процесом, який формує музиканта як особистість.

Ключові слова: мистецтво, культура, освіта, технології, віртуальна реальність, музей, проект.

UDC 378.016:781

[https://doi.org/10.31652/3041-1017-2024\(3\)-13](https://doi.org/10.31652/3041-1017-2024(3)-13)

TIMBRE-ORCHESTRAL INTONATION AS A CATEGORY OF ART EDUCATION

Yaroslav Novosadov

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine

Abstract

One of the most important characteristics of musical sound, which determines the individuality of the performance style and sound of the instrument, is the timbre. The article reveals the issue of timbre-orchestral intonation as one of the key means of forming artistic thinking in students of higher education. It was determined that timbre-orchestral intonation is a complex concept that interacts between various musical elements and requires from the performers not only technical perfection, but also their own vision of the musical work. It is noted that one of the key aspects of timbre-orchestral intonation is its role in the formation of auditory perceptions. Students of higher education develop the ability to analytically perceive musical timbres, intonations, and their combinations. Thanks to this, they learn to intonate their own sound into the general orchestral palette, which in turn is one of the key achievements in artistic expressiveness. The article examines research in the field of pedagogy and musicology that addressed the topic of timbre-orchestral intonation skills as domestic. Methods of formation of timbre-orchestral intonation skills of students of art faculties of pedagogical universities are considered separately. The article offers various forms of work for the formation of timbre-orchestral intonation skills, including: the main ones, such as the analysis of sheet music, various forms of work with the orchestra, and the latest information and communication technologies. It is emphasized that the skills of timbre-orchestral intonation help to achieve a balanced and harmonious sound of the orchestra, where each instrument is an integral part of the overall orchestral fabric. The article emphasizes that timbre-orchestral intonation is not only a technical, but primarily a creative process that forms a musician as a person.

Keywords: timbre; orchestra; intonation; skills; pedagogy.

Постановка наукової проблеми. Сучасна мистецька освіта має на меті не лише технічну підготовку виконавців гри на музичних інструментах, а й формування художнього мислення. Важливою категорією у формуванні професійних компетенцій в музичній освіті є навички темброво-оркестрового інтонування. Адже, процес інтеграції новітніх технологій значно розширює уявлення про темброво-оркестрове інтонування та розкриває його як багатогранний процес, що виходить за межі сучасних уявлень про звук, ритм, мелодію та інші складові музичної системи. Поняття темброво-оркестрового інтонування є важливою категорією в музичній освіті, яка вивчає взаємодію різних інструментів в оркестровому складі, ураховуючи їхні темброві характеристики. Одним із ключових

аспектів, який забезпечує глибше розуміння музики та її інтерпретацію, є інтонування.

У традиційній музичній педагогіці та музикознавстві поняття інтонації та інтонування зазвичай розглядають як здатність точно відтворювати мелодичні структури. Проте в сучасних умовах усе більше уваги приділяють не лише мелодичному, а й тембровому аспекту інтонування, особливо в оркестровому виконанні. Навички темброво-оркестрового інтонування виступають ключовим елементом професійної підготовки музикантів, оскільки потребують не лише технічної майстерності, а й уміння слухати, аналізувати й творчо підходити до виконання музичних творів.

Актуальність теми зумовлена потребою до розширення понять темброво-оркестрового інтонування, оскільки підхід до інтерпретації

музичних творів потребує від виконавців розуміння тембрових особливостей не тільки свого інструменту, але й інструментів інших учасників ансамблю або оркестру. У зв'язку з цим виникає необхідність у детальному вивченні темброво-оркестрового інтонування як процесу, що охоплює технічні та художні аспекти музичної діяльності. У цій статті розглядаємо поняття темброво-оркестрового інтонування, його місце та роль у сучасній мистецькій освіті, а також методи його викладання в закладах вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Свідчить про те, що все частіше поняття темброво-оркестрового інтонування стає предметом зацікавленості в контексті музичної освіти, а педагоги та дослідники звертають усе більше уваги на значення тембру, як провідного елементу у формуванні виконавської майстерності.

Дуальність поняття «темброво-оркестрове інтонування» зосереджена на двох складових – тембрі та оркестрі. «Тембр (франц. – *tembr*) – забарвлення звук; одна з ознак музичного звука, поряд з висотою, силою і тривалістю» [7, с. 268]. Ю. Юцевич зазначає, що за звуками однієї висоти та однієї сили гучності можна за тембром впізнати різні інструменти, видобути різним способом чи з різною артикуляцією [7, с. 268]. За визначенням автора, «на тембр істотний вплив має інтенсивність обертонів, що є джерелом звуку, матеріал, з якого створений музичний інструмент, резонатори, якість середовища [7, с. 268]. Як зазначає С. Шип, «якщо у звуку вирізняються низькі обертони, – тембр має щільний, густий, темнуватий відтінок. Якщо ж у частотному спектрі домінують обертони верхнього регістру, то звук при тій же основній частоті набуває світлого й водночас яскравого тембрового забарвлення» [6, с. 47].

Багато дослідників наголошують на тому, що тембр є важливою естетичною категорією, яка має глибокий вплив на інтерпретацію музичного твору. Автори підкреслюють, що тембр вимагає від виконавця не тільки технічної підготовки, але й уміння творчо підходити до інтерпретації музичного твору, що є важливим компонентом у навчанні майбутніх музикантів. Ж. Н. ван дер Вейда в книзі «Музика XX століття» зазначає, що «тембр – комплексне поняття (часто визначається як сукупність трьох параметрів: висоти, тривалості, інтенсивності), спрямоване на злиття звучання всіх компонентів у слуховий

сутності. Тембр визначає звукове, реальне або віртуальне джерело» [8, с. 23].

Вітчизняні музикознавці розуміють психологічну природу музичного мистецтва та використання тембро-динамічних ефектів, як терапевтичних засобів (Г. Побережна, Л. Кияновська, О. Олексюк, О. Самойленко та ін.). Також науковці С. Адлер, Ю. Грібіненко досліджують інтерпретаційний потенціал тембру в оркестрових творах.

У теорії музики тембр зазвичай розглядають разом з висотою, гучністю і тривалістю звука, як його особлива характеристична властивість. Учені-музиканти вважають, що за допомогою тембру слух розмежовує звуки різних інструментів, джерел звучання навіть при однаковій висотній, динамічній характеристиці [3].

Аналіз останніх публікацій свідчить про те, що темброво-оркестрове інтонування займає важливе місце в сучасній музичній освіті. Тембровий аспект виконавства поступово набуває все більшого значення, стаючи невід'ємною частиною навчання молодих музикантів. У сучасній музичній педагогіці пропонують нові підходи до викладання темброво-оркестрового інтонування, які включають інноваційні методики та використання цифрових технологій.

Мета статті – виявити різноманітні аспекти формування навичок темброво-оркестрового інтонування.

Виклад основного матеріалу. «У музичній практиці, починаючи з XX століття, роль тембру значно зростає. У новому відчутті звука як макрозвука тембр стає домінуючим засобом виразності, координує й підпорядковує собі інші елементи» [1, с. 141]. Варто відзначити, що саме у практиці музичного мистецтва кінця XX – початку XXI учені спостерігають трансформаційні процеси її складових елементів. Зокрема, «жанрово-стильові модифікації, розширення діапазону виражальних засобів» [8, с. 56]. Нові принципи гри на музичних інструментах стали звичним явищем цього періоду. Зокрема, «з виникненням авангарду в мистецтві XX століття, флейта продемонструвала невідомі раніше можливості класичного інструменту» [5, с. 226]. Новації торкнулись і пошуків підходів мистецької освіти. У контексті цього, додаткового вивчення потребує проблема темброво-оркестрового інтонування.

Темброво-оркестрове інтонування є комплексною категорією, що охоплює важливі аспекти виконавської та педагогічної діяльності. Підготовка бакалаврів музичного мистецтва безпосередньо пов'язана з оркестровою діяльністю, а значить із темброво-оркестровим інтонуванням. Робота над музичною композицією обумовлена специфікою його відтворення, формою, засобами музичної виразності. Виконавець оперує узагальненими образами, користується усталеними процесами, що притаманні відповідній музичній композиції. Під час повторного відтворення композицій техніка виконання є автоматичною. Виходячи з цього, можна констатувати, що навички є автоматизованою дією, які допомагають виконанню музичного твору. Тож, саме навички є основою виконавства та професійної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва. Г. Косенко в дослідженні, присвяченому тембровій семантиці альта, зазначає, що звучання інструмента має «одухотворення» через творчу свідомість виконавця [2].

На відміну від традиційного підходу до інтонування, який переважно зосереджується на точному відтворенні звуковисотності, навички темброво-оркестрового інтонування враховують додаткові елементи, такі як тембр, динаміка, артикуляція та інтерпретація музичного матеріалу в контексті ансамблевого або оркестрового виконання.

Тембр є фундаментальною характеристикою музичного мистецтва. Саме завдяки тембру, слухач може розпізнавати той чи той інструмент, а також створює унікальну для кожного виконавця звукову палітру. Кожен з інструментів в оркестрі має свою певну темброву функцію, яка, отже, доповнює та розширює загальне звучання колективу. Звучання оркестру чи ансамблю також залежить від рівня володіння виконавцем тембровими відтінками.

Темброво-оркестрове інтонування є одним з ключових аспектів у підготовці професійних музикантів. Навички темброво-оркестрового інтонування стають точкою дотику між теоретичними та практичними знаннями для комплексного підходу до виконання музики. Майбутні виконавці мають не лише технічно виконувати музичні зразки, а й розуміти специфіку кожного інструмента та його звучання в ансамблі чи оркестрі.

Умовно формування навичок темброво-оркестрового інтонування можна розділити на декілька етапів. Початковий етап – це ознайомлення здобувачів вищої освіти з основами поняття «тембрового слуху», яке включає в себе аналітичне сприйняття звучання музичних інструментів.

Наступним етапом є залучення здобувачів вищої освіти до практичних занять, де вони зможуть реалізувати свої теоретичні знання під час виконання в ансамблі чи оркестрі. Цей етап є надзвичайно важливим, оскільки здобувачі освіти навчаються працювати в групі, а також намагаються адаптувати звучання свого інструмента до цілісного звучання музичного твору. «Особливістю інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики є те, що в умовах педагогічного вузу студенти не зорієнтовуються на професійну виконавську діяльність, вона є тільки складовою їх майбутньої педагогічної професії» [4, с. 103]. На етапі залучення здобувачів вищої освіти до практичних занять важливим є вміння інтонувати не лише мелодичну лінію, а й слідувати за тембровим відтінком, що водночас забезпечить гармонійне звучання колективу.

Наступний етап полягає в активній практиці ансамблевої та оркестрової гри. Він є вирішальним для формування навичок темброво-оркестрового інтонування. Здобувачі вищої освіти грають в ансамблях та оркестрах, де кожен музикант має адаптувати своє виконання до вимог колективної гри. Композитори часто використовують різноманітні техніки для розвитку тембрової чутливості, такі як зміна динаміки, артикуляції або експерименти з різними техніками звуковидобування на інструментах.

Формування навичок темброво-оркестрового інтонування у процесі виконавської підготовки передбачає використання кількох основних методичних підходів. Один з них полягає в упровадженні слухових вправ, спрямованих на розвиток чутливості до тембрових відмінностей між інструментами. Такі вправи можуть охоплювати порівняння звучання різних інструментів або різних технік виконання на одному інструменті. Здобувачам вищої освіти важливо навчитись розрізняти темброві відтінки та вміти інтонувати свої партії відповідно до загального звучання ансамблю або оркестру.

Ще одним методом формування навичок темброво-оркестрового інтонування є робота з нотним матеріалом – партитурою. Вивчення партитур дозволяє розкрити темброві особливості інструментів в контексті різних стилів та жанрів. Важливо звертати увагу на роль кожного інструмента в різних епізодах твору, а також розуміти як зміна тембру впливає на загальне сприйняття твору.

Віднедавна все більше уваги приділяють використанню цифрових техно-логій під час навчання. Використання спеціалізованих програм та симуляторів дозволить здобувачам освіти самостійно експериментувати та вивчати тембри оркестрових інструментів, що так само сприятиме глибшому розумінню тембрових можливостей оркестру та розширить виконавські навички.

1. Окрім технічних навичок, темброво-оркестрове інтонування також є важливим творчим процесом, що потребує від здобувачів вищої освіти гнучкості, чутливості та здатності до імпровізації у рамках оркестрового звучання. Тембр дозволяє виконавцю не лише точно відтворювати музичний текст, але й інтерпретувати його на високому художньому рівні, що особливо важливо в колективній грі. В оркестровій музиці темброва інтерпретація досягається через поєднання різних інструментів, кожен з яких вносить своє унікальне забарвлення в загальне звучання колективу. Водночас диригент та оркестранти працюють над тим, аби злагоджено передати

ідеї та задум композитора через точність інтонації та гармонійне поєднання тембрів.

Висновки. Навички темброво-оркестрового інтонування є важливим компонентом музичної освіти, який охоплює комплексний підхід до виконавської майстерності та художнього осмислення музичного твору. У сучасних умовах викладання музики акцент зміщується з суто технічного інтонування на глибше розуміння ролі тембру в оркестровому виконанні. Це вимагає від здобувачів не тільки майстерного володіння своїм інструментом, але й здатності аналізувати та відчувати взаємодію тембрів у складі ансамблю або оркестру. Аналіз наукових публікацій дозволяє зробити висновок про те, що питання темброво-оркестрового інтонування є актуальним в сьогоденні. Окрім традиційних методів формування навичок темброво-оркестрового інтонування починають також залучатись інноваційні методи та використання цифрових технологій, що вказує на популяризацію цього питання не лише в контексті теоретичної складової.

Таким чином, темброво-оркестрове інтонування варто розглядати як невід'ємну частину професійної підготовки музикантів, оскільки воно не тільки формує технічні навички, а й сприяє колективній взаємодії та глибшому розумінню музичного мистецтва. Подальші дослідження в цій сфері можуть допомогти розробити нові методики навчання, які відповідатимуть сучасним вимогам музичної освіти та професійної діяльності

Список використаних джерел

1. Жарков О. М. Подвійна природа тембру в оркестрових творах: інтерпретаційний аспект. Музично-теоретичні концепції: історія і сучасність. Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. Вип. 129. Київ, 2020. С. 140-152
2. Косенко Г. Темброва семантика альта як художня метасистема. Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Харків, 2017. С. 174-187. Вип. 46. URL: http://num.kharkiv.ua/intermusic/vypusk46/vip.46_174-187.pdf
3. Левицька І. М. Розвиток тембрового слуху дітей молодшого шкільного віку в процесі інструментального музикування. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Вип. 170. 2018. С. 188-192
4. Мозгальова Н. Г. Основні напрями модернізації інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики. Науковий часопис. Вип. 16(21). Київ, 2014. С. 99-104
5. Новосадов Я., Мозгальова Н. Історія становлення флейтового мистецтва. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Вип. 29. Київ, 2023. С. 222-229.

6. Шип С. В. Музична форма від звуку до стилю: навчальний посібник. Київ, Заповіт. 1998. 368 с.
7. Юцевич Ю. Музика: словник-довідник. Тернопіль, 2003. 352 с.
8. Mozgalova, N., & Novosadova, A. GENRE-STYLE INNOVATIONS IN THE OEUVRE OF MODERN UKRAINIAN COMPOSERS. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 4. 2022. P. 56-63. <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-4-7>
9. Weid J.-N. von der. *La musique du XX siècle*. Paris : Hachette, 1992. 382 p.

References

1. Zharkov O.M. Podviina pryroda tembru v orkestrovykh tvorakh: interpretatsiinyi aspekt [The dual nature of timbre in orchestral works: an interpretive aspect]. *Muzychno-teoretychni kontseptsii: istoriia i suchasnist*. Naukovyĭ visnyk Natsionalnoï muzychnoï akademii Ukraïny imeni P. I. Chaykovskoho. Vyp. 129. Kyiv, 2020. S. 140-152 [In Ukrainian]
2. Kosenko H. Tembrova semantyka alta yak khudozhnia metasystema. [Timbral semantics of the viola as an artistic metasystem]. *Problemy vzaiemodii mystetstva, pedahohiky ta teorii i praktyky osvity*. Kharkiv, 2017. S. 174-187. Vyp. 46. URL: http://num.kharkiv.ua/intermusic/vypusk46/vip.46_174-187.pdf [In Ukrainian]
3. Levytska I. M. Rozvytok tembrovoho slukhu ditei molodshoho shkilnogo viku v protsesi instrumentalnoho muzykuvannia [Development of timbre hearing of children of primary school age in the process of instrumental music making]. *Naukovi zapysky. Seriia: Pedahohichni nauky*. Vyp.170. 2018. S. 188-192. [In Ukrainian]
4. Mozghalova N. H. Osnovni napriamy modernizatsii instrumentalno-vykonavskoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv muzyky [The main directions of modernization of instrumental and performing training of future music teachers]. *Naukovyi chasopys*. Vyp.16(21). Kyiv, 2014. S. 99-104. [In Ukrainian]
5. Novosadov Ya., Mozghalova N. Istoriia stanovlennia fleitovoho mystetstva [The history of the development of flute art]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seriia 14*. Vyp. 29. Kyiv, 2023. S. 222-229. [In Ukrainian]
6. Shyp S. V. Muzychna forma vid zvuku do styliu [Musical form from sound to style]: navchalnyi posibnyk. Kyiv, Zapovit. 1998. 368 s. [In Ukrainian]
7. Iutsevych Yu. Muzyka [Music]: slovnyk-dovidnyk. Ternopil, 2003. 352 s. [In Ukrainian]
8. Mozgalova, N., & Novosadova, A. GENRE-STYLE INNOVATIONS IN THE OEUVRE OF MODERN UKRAINIAN COMPOSERS. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 4. 2022. R. 56-63. <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-4-7> [In English]
9. Weid J.-N. von der. *La musique du XX siècle*. Paris : Hachette, 1992. 382 p. [In French]

Про автора

Ярослав Новосадов, викладач кафедри музикознавства, інструментальної підготовки та хореографії, Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського, м. Вінниця, Україна, e-mail: novoyaroslav@gmail.com

About the Author

Yaroslav Novosadov, teacher of the department of musicology, instrumental training and choreography, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine, Vinnytsia, Ukraine, e-mail: novoyaroslav@gmail.com